Голові разової спеціалізованої ради з розгляду та захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії управління персоналом», доктору юридичних наук, професору
Заросилу В. О.

РЕЦЕНЗІЯ
рецензента, доктора юридичних наук, доктора наук з державного управління, професора Лисенка Сергія Олексійовича, на дисертаційну роботу Мартинюка Сергія Олександровича на тему «Адміністративно-правове забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми дослідження зумовлюється глибинною трансформацією природи сучасних загроз національній безпеці та відповідною еволюцією інструментів їх нейтралізації, в умовах гібридних протистоянь, масштабних інформаційних впливів і всеохопної цифровізації суспільних відносин. Розвідка з відкритих джерел поступово перестає виконувати суто допоміжну аналітичну функцію та набуває ознак самостійного інструменту збору та аналізу інформації у сфері національної безпеки, оскільки забезпечує безперервне спостереження за інформаційним простором, ранню ідентифікацію ризиків і загроз, комплексний аналіз соціально-політичних, економічних та воєнних процесів, фіксацію фактів порушення міжнародного гуманітарного права, а також підготовку управлінських рішень у сфері оборони та стратегічного планування. У такому вимірі, OSINT слід розглядати не лише як сукупність технічних і аналітичних практик, а як інституціоналізований інструмент забезпечення національної безпеки, що потребує належного та системного адміністративно-правового врегулювання.

Особливої ваги проблематика набуває в сучасному українському контексті, з огляду на тривалу збройну агресію, необхідність фіксації та документування воєнних злочинів та в умовах комплексного використання

ворогом дезінформаційних кампаній, інформаційно-психологічних операцій і кібератак, спрямованих на підрив стійкості державних інституцій і суспільних процесів. За таких умов, використання відкритих джерел інформації набуває критичного значення для забезпечення оперативності розслідувань, адаптивності управлінських рішень і проактивного реагування на нові виклики безпеці. Водночас, відсутність чіткої юридичної визначеності та належної адміністративно-правової узгодженості у сфері застосування OSINT, істотно знижує ефективність цього інструменту, оскільки неврегульованість правового статусу відповідних суб'єктів, обсягу їхніх повноважень, процедур збирання, обробки й використання інформації, а також механізмів міжвідомчої координації і контролю, зумовлює фрагментарність практики застосування відкритих даних і ускладнює досягнення балансу між результативністю безпекової діяльності та дотриманням принципу законності.

Суттєвим чинником своєчасності дослідження є євроінтеграційний та євроатлантичний вектор розвитку України, у межах якого актуалізується завдання приведення національних адміністративно-правових підходів до інформаційної та розвідувальної діяльності у відповідність із правом Європейського Союзу та стандартами НАТО, де OSINT визнається одним із ключових інструментів стратегічного попередження, протидії гібридним загрозам і комплексного аналізу безпекового середовища. Вітчизняне інформаційне право динамічно розвивається, що знаходить своє відображення у численних змінах і доповненнях до законів України «Про інформацію», «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації», «Про телекомунікації», «Про електронні документи та електронний документообіг» тощо. Однак, проблемними лишаються питання дублювання функцій між органами виконавчої влади, неоднорідність управлінських практик, колізії у регулюванні доступу до даних і недостатня прозорість процедур їх обробки, що створює потенційні ризики для реалізації

та захисту прав і свобод людини, насамперед – у сфері захисту персональних даних і свободи вираження поглядів.

Додаткової актуальності дослідженню надає розширення кола суб'єктів, які застосовують інструменти OSINT, оскільки поряд із органами виконавчої влади, дедалі активніше діють журналістські розслідувальні об'єднання, волонтерські аналітичні ініціативи та приватні компанії, що формує нову архітектуру інформаційної взаємодії у процесі здійснення розслідувальної діяльності. За таких умов, адміністративно-правовий механізм має забезпечувати збалансування інтересів у сфері національної безпеки та свободи інформаційної діяльності, унеможливлюючи як зловживання відкритими даними, так і надмірне втручання держави у цифрові комунікації та функціонування інформаційного ринку. Саме це обумовлює необхідність комплексного наукового осмислення адміністративно-правових засад функціонування OSINT, як невід'ємної складової сучасної системи національної безпеки України.

Достовірність і наукова новизна одержаних у дисертації результатів, а також повнота викладу її ключових положень у наукових публікаціях здобувача. Представлені у роботі висновки й узагальнення базуються на комплексному аналізі чинного адміністративного та інформаційного законодавства, наукових джерел, практики діяльності суб'єктів сектору безпеки і оборони.

Найбільш суттєві результати дисертаційної роботи, що характеризуються наявністю наукової новизни, відображені у сформульованих автором наукових положеннях, які логічно випливають із мети й завдань дослідження та становлять цілісну систему теоретичних і прикладних висновків. Серед іншого, вперше обґрунтовано, що розвідка з відкритих джерел (OSINT) у сфері національної безпеки – це цілеспрямований процес збору, обробки й передачі інформації, що здійснюється суб'єктами OSINT з метою виявлення, попередження й

нейтралізації потенційних і актуальних загроз національній безпеці з подальшим переданням інформації уповноваженим органам для ухвалення управлінських рішень, спрямованих на захист національних інтересів, забезпечення стабільності та безпеки суспільства й держави. Автором сформульовано дефініцію «адміністративно-правове забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки», під яким запропоновано розуміти діяльність уповноважених суб'єктів OSINT, що здійснюється в межах правового поля адміністративного законодавства із застосуванням специфічного адміністративно-правового інструментарію (методів, способів, засобів, процедур тощо), спрямованого на правове впорядкування та регламентацію суспільних відносин у зазначеній сфері, що пов'язані з виявленням і усуненням загроз у сфері національної безпеки за допомогою розвідки з відкритих джерел та висвітлено його властивості: державно-владний характер, цільове спрямування, системність, структурованість, регулювання нормами адміністративного права; наявність спеціальних правових засобів. Також у дисертації сформульовано поняття механізму адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки, висвітлено його мету та надано характеристику шляхом виокремлення і дослідження складових елементів, властивостей, принципів та функціонування. Автором аргументовано: прийняття спеціального законодавчого акту, що має врегульовувати діяльність відповідних розвідувальних та правоохоронних органів зі здійснення розвідки з відкритих джерел; створення незалежного наглядового органу за здійсненням розвідки з відкритих джерел; впровадження єдиної інформаційної платформи для обміну інформацією між суб'єктами OSINT; пошук альтернативних джерел фінансування та інвестування у технології збору та аналізу даних; розширення міжнародної співпраці у сфері OSINT; підвищення кваліфікації та підготовки спеціалістів зі здійснення розвідки з відкритих джерел.

Крім того, в процесі дослідження удосконалено теоретичні підходи до розуміння змісту поняття «національна безпека» та її складових. Національну безпеку розглянуто в широкому і вузькому розумінні, сформульовано авторське визначення поняття «національна безпека», запропоновано функції та напрями держави у забезпеченні національної безпеки та аргументовано, що адміністративно-правове забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки має виходити з розуміння чинників, характеру, ступеню, походження небезпек, що можуть виникнути та впливати на ті важливі для нормального існування та функціонування інтереси людини, суспільства та держави, тобто про джерела, які становлять загрозу національній безпеці. Удосконалено теоретичні уявлення щодо напрямів та рівнів адміністративно-правового регулювання забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки. З'ясовано, що адміністративно-правове регулювання передбачає: регулювання правовідносин між суб'єктами OSIN, визначаючи їх завдання, функції та повноваження, механізми взаємодії; забезпечення діяльності суб'єктами OSINT на різних рівнях; установлення механізму реалізації повноважень суб'єктами OSINT (форми, методи діяльності, використання інформаційних ресурсів, засоби та інструменти забезпечення національної безпеки). Обґрунтовано, що нормативно-правове забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки має багаторівневу структуру, яка охоплює конституційні, законодавчі, інституційні та міжнародно-правові акти. Зазначене дозволило автору сформувати нові концептуальні підходи до визначення місця і ролі OSINT у механізмі забезпечення національної безпеки, а також окреслити напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення використання цього інструменту, з урахуванням сучасних викликів і євроінтеграційних процесів.

Винесені на захист положення наукової новизни характеризуються належним рівнем обґрунтованості, внутрішньою логічною узгодженістю та безсумнівною актуальністю для сучасної науки адміністративного права. Отримані у ході дисертаційного дослідження результати, сформульовані у

вигляді наукових ідей і практичних рекомендацій, спираються на репрезентативну та достовірну джерельну базу, що забезпечує їхню переконливість і наукову цінність. У зв'язку з цим не виникає сумнівів щодо достовірності зроблених висновків і наявності реальної наукової новизни одержаних результатів.

Загалом, дослідження засвідчує, що обрана наукова проблема є всебічно проаналізованою, концептуально осмисленою та ґрунтовно опрацьованою автором на належному теоретико-методологічному рівні. Ключові положення дисертаційної роботи знайшли своє відображення опубліковано у 9 наукових працях здобувача, серед яких 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у міжнародному науковому виданні, 4 тези доповідей на науково-практичних конференціях. Зазначене дає підстави вважати, що напрацювання автора за темою дисертації були належним чином донесені до уваги як вітчизняної так і закордонної наукової і фахової аудиторії.

Обґрунтованість основних наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз поданої до захисту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати про належний рівень обґрунтованості сформульованих у ній основних наукових положень, висновків і рекомендацій, що зумовлено цілісністю та логічною вивіреністю викладення результатів дослідження. Структура роботи характеризується внутрішньою узгодженістю, послідовністю розгортання наукової аргументації та чітким взаємозв'язком між метою дослідження, поставленими завданнями й отриманими результатами, що забезпечує концептуальну завершеність наукової праці. Сформульовані у дисертації наукові завдання розкриті повно та всебічно, а їх розв'язання логічно завершується формуванням теоретично обґрунтованих і практично орієнтованих висновків, які безпосередньо кореспондують із задекларованою метою дослідження. Визначення автором дев'яти наукових завдань є

методологічно вмотивованим і свідчить про системний підхід до поетапного дослідження предмета наукового аналізу, що дозволило забезпечити комплексне розкриття адміністративно-правових аспектів обраної проблематики.

Високий рівень наукової обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації, досягається завдяки використанню широкої, різнопланової та репрезентативної джерельної бази, яка охоплює нормативно-правові акти, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також матеріали правозастосовної практики. Поєднання такої джерельної основи з раціонально обраним і коректно застосованим методологічним інструментарієм забезпечило належну аргументованість отриманих результатів, дозволило уникнути декларативності у формулюванні висновків і надало дослідженню необхідного рівня наукової достовірності та практичної значущості.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові й спеціально-наукові методи пізнання, які застосовані комплексно та взаємодоповнюють один одного. Використання діалектичного підходу дало змогу всебічно проаналізувати зміст суспільних відносин у сфері адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT з урахуванням їх сучасного стану, динаміки розвитку та взаємозв'язку із трансформаціями безпекового середовища. Застосування логіко-семантичного методу сприяло формуванню авторських підходів до визначення ключових понять, а також уточненню змісту термінів і категорій, що використовуються у досліджуваній сфері. Метод порівняльного правознавства дозволив здійснити аналіз законодавства іноземних держав щодо функціонування OSINT та обґрунтувати можливі напрями імплементації відповідного досвіду в національну правову систему.

Системно-структурний і системно-функціональний підходи забезпечили розкриття внутрішньої побудови механізму адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки

та виявлення функціональних зв'язків між його елементами, тоді як спеціально-юридичні й емпіричні методи дозволили зібрати й проаналізувати фактичний матеріал, необхідний для формулювання обґрунтованих шляхів вирішення актуальних проблем забезпечення національної безпеки із використанням інструментарію OSINT.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Значення дисертації Мартинюка С. О. для науки адміністративного права і практики здійснення адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT, підкреслюється можливістю застосування її результатів у: науково-дослідній діяльності – для подальших загальнотеоретичних та галузевих досліджень адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки; правотворчості – як теоретичне підґрунтя для вдосконалення чинного законодавства, яке регулює адміністративно-правове забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки; правозастосовній сфері – для покращення правозастосовної діяльності суб'єктів OSINT у сфері національної безпеки; освітньому процесі – для підготовки навчально-методичних матеріалів, проведення лекцій, під час викладання таких дисциплін як: «Адміністративне право України», «Проблеми адміністративного права», у процесі підготовки навчально-методичних комплексів дисциплін, підручників, навчальної та прикладної літератури.

Дискусійні положення та основні зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи актуальність обраної теми, належний рівень наукової обґрунтованості, достовірність отриманих в дисертації результатів, а також їх теоретичне й практичне значення для розвитку адміністративного права та практики забезпечення національної безпеки, доцільно звернути увагу і на окремі дискусійні положення дисертації та висловити зауваження, що не

знижують загальної наукової цінності роботи, проте мають характер наукової полеміки, й можуть бути враховані автором у подальших дослідженнях.

1. У тексті дисертації простежується недостатня увага до комплексного аналізу принципу пропорційності, як одного з базових загальноєвропейських принципів адміністративного права, що має визначальне значення для правомірності здійснення діяльності у сфері OSINT. Хоча у дисертаційній роботі задекларовано необхідність забезпечення та поваги до прав і свобод людини і громадянина, належним чином не конкретизовано шляхи практичної імплементації вимоги пропорційності втручання держави у процесі використання відкритих джерел інформації. Зокрема, недостатньо розкритим залишається питання кореляції між інтенсивністю інформаційного втручання, масштабом і характером зібраних та оброблених даних і досягненням легітимної мети забезпечення національної безпеки. Така прогалина є особливо відчутною, з урахуванням усталених стандартів європейського адміністративного права та практики Європейського суду з прав людини, у яких принцип пропорційності виступає ключовим критерієм оцінки допустимості обмежень прав людини. Більш ґрунтовне теоретико-правове й прикладне опрацювання цього аспекту сприяло б суттєвому посиленню правозахисної складової дисертаційного дослідження та підвищенню його доктринальної цінності.

2. Варто наголосити на недостатній конкретизації механізмів адміністративно-правової відповідальності суб'єктів, які здійснюють OSINT, у разі перевищення ними повноважень. У дисертації відповідальність згадується переважно декларативно, без чіткого аналізу її видів, підстав настання та процедур притягнення до відповідальності. Водночас, саме ефективна система відповідальності, є ключовою гарантією законності у сфері національної безпеки. Відсутність детального аналізу цього аспекту знижує завершеність механізму адміністративно-правового забезпечення, запропонованого автором. Доцільним було б пов'язати питання

відповідальності з інститутами адміністративного контролю та нагляду, що посилило б системність дослідження.

3. Недостатньо уваги, в ході дослідження, присвячено висвітленню ризиків і обмежень запропонованих адміністративно-правових механізмів, що могло б підвищити практичну придатність рекомендацій та полегшити їх реалізацію на національному рівні. У роботі перелічено позитивні аспекти функціонування OSINT, але не завжди розглянуто можливі негативні наслідки або правові колізії, що можуть виникати при імплементації пропонованих заходів. Такий аналіз є важливою складовою повноцінного наукового дослідження. Його включення могло б забезпечити більш збалансовану оцінку запропонованих адміністративно-правових рішень і сприяти їхній ефективній адаптації у правовій системі України.

4. Також, на думку рецензента, доречно було би присвятити більше уваги перспективам використання OSINT не лише в умовах воєнного стану, але й повоєнної відбудови України. Зокрема, не завадила би і деталізація та конкретизація відповідних змін до чинного інформаційного законодавства, зокрема – Законів України «Про захист персональних даних», «Про доступ до публічної інформації», «Про телекомунікації», «Про електронні документи та електронний документообіг» тощо.

Проте, перелічені недоліки є характерними для робіт такого типу, і не погіршують загального враження про належний рівень проведеного дослідження.

Загальний висновок про дисертаційну роботу, оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам.

Вивчення дисертації та публікацій Мартинюка С. О., дає підстави вважати, що наукові положення, висновки та практичні рекомендації, наведені у роботі, мають достатній рівень наукової новизни. Аналіз тексту дисертації доводить, що вона характеризується високим фаховим науковим

рівнем, належним чином оформлена, а публікації відображають основні здобутки автора.

Відтак, можна констатувати, що дисертація Мартинюка Сергія Олександровича «Адміністративно-правове забезпечення функціонування OSINT у сфері національної безпеки», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами). Тому, Мартинюк Сергій Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», на підставі публічного захисту своєї дисертації.

Рецензент:
професор кафедри національної
безпеки Інституту безпеки
Міжрегіональної Академії управління
персоналом, доктор юридичних наук,
доктор наук з державного управління,
професор **Сергій ЛИСЕНКО**